

खाना पकाउन र कोठामा न्यानोपनाको लागि विकसित फलामे चुल्हो

डा. शुसिल लाल बज्राचार्य तथा
प्रा.डा. मोहन विक्रम झवाली*

परिचय

नेपालको पहाडी भेगमा बर्षमा करिब चार महिना अत्यधिक जाडो हुन्छ। सो समयमा न्यानोपनाको लागि भान्सा कोठामा नै सुत्ने गरिन्छ, जसको बीचमा ओदान बालेर खाना पकाउने कार्य गरिन्छ। यसका साथै भान्साकोठामा भएका भ्यालहरू पनि सबै बन्द गरी बाहिरको चिसो हावा भित्र छिर्नबाट रोकिन्छ, परिणाम स्वरूप भान्साकोठामा बालिएको चुलोबाट निस्केको धुवाँ सोही कोठा भित्र नै रहिरहन्छ। सो धुवाँले उक्त कोठामा बस्ने आईमाइ, बच्चा, बुढापाकाहरूलाई श्वासप्रश्वासमा समेत असर पार्नुका साथै आखाँ दुख्ने, पाक्ने जस्ता रोगहरूले सताउँछ। त्यसैले उक्त समस्याको समाधान गर्नुका साथै त्यस क्षेत्रका मानिसहरूलाई आवश्यक परेको न्यानोपनालाई मध्यनजर राखी यस व्यवहारिक विज्ञान तथा प्रविधि अनुसन्धान केन्द्रले फलामबाट निर्मित चुलोको निर्माण कार्य शुरु गरेको हो। यस चुलोले धुवाँलाई कम गर्नुका साथै दाउराको खपतमा समेत कम गर्न मद्दत पुर्याउँछ। कोठाको उच्च तापक्रमको निरन्तरतालाई पनि कायम गर्दछ।

विकसित फलामे चुल्हो

अध्ययन स्थलको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था (Socio-Economic Condition)

उक्त अध्ययन स्थलको सिलसिलामा रसुवा जिल्लास्थित गोल्जुङ्ग गा. वि. स. लाई छनोट गरिएको छ। त्यस गा.वि.स. करिब २२०० मी. को उचाईमा रहेको सानो गाउँ छ। उक्त गाउँका बासिन्दाहरूको मुख्य आय स्रोत भनेको मकैको खेती र ज्याला मजदुरी गर्नु रहेको छ। त्यस ठाउँका धेरै जसो घरहरू दुई तलाका छन्। घरहरूको बनावट माटो र ढुङ्गाबाट भएको छ, भने छानाहरूमा टिन (जस्तापाता) हालेर पूर्णता दिइएको छ।

घरको भुईँ तलालाई गोठका रूपमा साथै

दाउरा, मकैको खोस्ताहरू राख्नका लागि प्रयोग गरिन्छ भने माथिल्लो तलालाई भान्सा, सुत्ने र सामानहरू राख्ने कोठाको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। त्यहाँका मानिसहरूको मुख्य खानाको रूपमा मकै, कोदो, फापर आदि रहेको छ। गाईवस्तुलाई कुडो बनाएर खुवाउने चलन रहेको छ। यिनै खानाहरू पकाउनको लागि फलामको ओदान प्रयोग गरिन्छ।

चूलोको बनावट

फलामको चुलो बनाउनु अगाडि उक्त गा.वि.स. मा पकाउने खाना र भाँडाहरूको विस्तृत अध्ययन गरिएको छ। त्यही अध्ययनका आधारमा चुलोको बनावट निर्धारण गरिएको छ।

दाउरा बाल्ने ठाउँमा दुई से. मी. को दूरीमा दुई वटा पाताहरू राखेर बनाइएको छ। यसको मुख्य उद्देश्य भनेको तातोपनाको बाहिरी प्रवाह कम गर्नुको साथै दाउरा बाल्ने ठाउँमा प्रशस्त मात्रामा हावाको प्रवेश हुदाँ दाउरा राम्ररी बलि धुवाँ कम गराउनु रहेको छ।

भाँडा राख्ने र रिङ्गको दूरी एक से. मी. राखिएको छ। जसले गर्दा विभिन्न गोलाईका भाँडाहरूको प्रयोग सजिलैसँग गर्न सकिन्छ। दाउरा बाल्ने तल्लो भागमा प्वालहरू बनाइएको छ। जसले गर्दा राम्ररी बल्नमा मद्दत गर्दछ।

चिमनी भएको चुलोहरूको प्रयोग धेरै मात्रामा भइरहेको छ। तर चिमनी सफा गर्ने फ्रन्कट, यसमा हुने हावाको प्रवेश र यसको

जोडाइमा आउने समस्याहरूले गर्दा गाउँघरहरूमा चिमनी सहितको चुलोको चाहना कम हुन थालेको पनि देखिएको छ। त्यस बाहेक विभिन्न कृषिजन्य बस्तुहरू सुकाउनको साथै घरको दलिनलाई कीराहरूबाट बचाउनको लागि पनि चिमनी रहित चुलोको आवश्यकता फेरि महसुस गरिएको छ। गाउँका बासिन्दाहरूका आय आर्जनलाई ध्यानमा राखी उनीहरूले नै प्रयोग गरि आएका ओदानलाई नै प्रयोग गरि चुलो बनाइएको छ। जसले गर्दा चुलोको भाउ धेरै मात्रामा कम भएको छ। यो चुलोको कार्यक्षमता ३७.७ % रहेको छ, जुन साधारण चुलोभन्दा धेरै अधिका रहेको छ। यसरी दाउरा राम्रोसँग बल्ने हुँदा धुवाँ कम भई त्यसबाट हुने हानी पनि कम हुने देखिन्छ। यसमा ५६% दाउराको

खपत हुनुको साथै १५% समयको पनि बचत हुने गरेको पाइएको छ। कोठाको न्यानोपनाको मापन १ फीट, ३ फीट र ६ फीट को दूरीमा नाप्दा १०° से., ८° से. र ६° से. ले वृद्धि भएको देखिन्छ। जुन कोठाको न्यानोपनाको लागि धेरै राम्रो मानिन्छ।

धन्यवाद

यस परियोजना सञ्चालन गर्न आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने संस्था एरिकोप (ARECOP), इण्डोनेसियाका साथै कुकस्टोभ नेटवर्क ग्रामीण प्रविधि केन्द्रलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं।

